

Södra Erikslund

Under kraftledningarna vid E18

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Södra Erikslund
Västerås 4:85
Västerås stad
Västmanlands län

Maud Emanuelsson

Södra Erikslund

Under kraftledningarna vid E18

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Södra Erikslund
Västerås 4:85
Västerås stad
Västmanlands län

Maud Emanuelsson

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen
Stora gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
Fax: 021-14 52 20
E-post: info@kmmmd.se

© Kulturmiljövård Mälardalen 2009

Omslagsfoto: Flygfoto över södra delen av Erikslund. Undersökningsområdet och registrerade fornlämningar i närområdet är markerade. Flygfoto: Lantmäteriet 2007.
Digital bearbetning: Maud Emanuelsson.

Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/01407.

ISSN: 1653-7408
ISBN: 978-91-86255-09-1

Tryck: Just Nu, Västerås 2009

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund.....	6
Ärendets gång och handläggning	6
Syfte	6
Topografi och fornlämningsmiljö	6
Genomförande och metod.....	7
Resultat	10
Referenser.....	11
Tekniska och administrativa uppgifter.....	12

Figur 1. Utdrag ur Gröna kartan. Platsen för undersökningsområdet är markerat med en blå cirkel. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård Mälardalen (KM) har på uppdrag av Västerås kommun utfört en arkeologisk utredning inkluderande kart-och arkivstudier, fältinventering och sökschaktning. Syftet var att inför kommunens upprättande av en ny detaljplan för Södra Erikslund lokalisera eventuella ej kända eller ovan mark ej synliga fornlämningar. Utredningsområdet är beläget inom Erikslunds handelsområde i nordvästra Västerås och uppgår till cirka 75 000 m². Utredningen genomfördes under november 2008.

Med undantag av två lösfynd, en slipsten och en skärva rödgods, påträffades inget av antikvariskt intresse.

KM anser att inga fler antikvariska insatser är nödvändiga inom det aktuella utredningsområdet. Det är dock Länsstyrelsen i Västmanlands län som äger beslutet i frågan.

Figur 2. Över större delen av utredningsområdet löpte kraftledningar. Till vänster syns några av handelsbutikerna på Erikslund och till höger anas trafiken på E18. Fotograferat från väster av Maud Emanuelsson.

Bakgrund

Ärendets gång och handläggning

Västerås kommun avser att detaljplanelägga ett större markområde för handelsändamål inom Erikslunds södra handelsområde. Eftersom Erikslund med omnejd är rikt på fornlämningar bedömde Länsstyrelsen i Västmanlands län att det fanns behov av en arkeologisk utredning. Genom direkval utsåg länsstyrelsen Kulturmiljövård Mälardalen (KM) som utförare eftersom kostnaden för utredningen understeg gränsen för anbudsförfarande. Utifrån länsstyrelsens kravspecifikation, som inkluderade både kart- och arkivstudie, inventering samt sökschaktning med grävmaskin, upprättade KM en undersökningsplan och kostnadsberäkning. Länsstyrelsen tog beslut om utredningen den 10 oktober 2008 (1st dnr 431-8317-08) med stöd av 2 kap 11 § lagen (1988:950) om kulturminnen m m (KML). Kostnaden betalades av uppdragsgivaren Västerås kommun, Fastighetskontoret.

Syfte

Utredningens syfte var att klargöra om detaljplaneområdet berör fornlämningar som ej är kända alternativt ej synliga ovan mark. Resultatet ska utgöra ett underlag för Västerås kommuns kommande planering av området, och en eventuell arkeologisk förundersökning.

Topografi och fornlämningsmiljö

Erikslund ligger i Västerås västra utkant. Området har under de senaste 20 åren varit under förvandling från stadsnära skogs- och åkermark till handelsområde. På grund av detta finns mycket lite kvar av landskapets ursprungliga topografi. Det aktuella utredningsområdet är drygt 75 000 m² stort och ligger inom handelsområdets allra sydligaste och sydöstligaste del längs med E18 och riksväg 66. Det består till största delen av idag övergiven och gräsbevuxen åkermark med mindre partier i väst och sydöst som är bevuxna med träd. Denna struktur var i princip etablerad redan under mitten av 1600-talet och giltig till och med sent 1900-tal. Inom utredningsområdet har ett flertal markingrepp gjorts för kraftledning, dagvattenförsörjning, markledningar, dike, cykelväg samt iordningställande av parkmark. Jordarterna inom utredningsområdet består till övervägande del av glacial lera, endast i områdets allra sydöstligaste del finns sandig-moig morän (Jordartskartan). Höjden över havet uppgår till omkring 25 meter.

Inom det aktuella utredningsområdet finns inga registrerade lämningar. Inom Erikslunds handelsområde finns dock rikligt med boplatslämningar och gravar, varav flera har undersökts av arkeologer (figur 3 och 4). De äldsta kända aktiviteterna är från senneolitikum och äldre bronsålder i form av skärvstenshögar och kulturlager, dels alldeles norr om utredningsområdet, dels i Norra Erikslund (RAÄ 188 och 626, Dingtuna sn). Från bronsålder känner vi till tre boplatsslokaler: Vedbo (RAÄ 114, Västerås stad), RAÄ 188 inklusive intilliggande RAÄ 593/Traversbanan (båda Dingtuna sn) och RAÄ 1240/Kvarteret Kranlinan (Västerås stad). Inom den sistnämnda lokalen har ett treskeppigt stolphus daterats till äldre bronsålder (Emanuelsson & Lihammer 2007). Både Vedbo-lokalen och RAÄ 188 med RAÄ 593/Traversbanan kan hypotetiskt

vara helt samtida med Kvarteret Kranlinan. Samtliga tre lokaler har undersökts utifrån markexploaterings förutsättningar och begränsningar. Hur stor utbredning lokalerna ursprungligen har haft känner vi därför inte till. På en plats som Erikslund där en kraftig exploatering har skett under relativt kort tid och där flera områden mellan dessa tre boplatser idag är förstörda kan vi varken bekräfta eller dementera deras hypotetiska samtidighet.

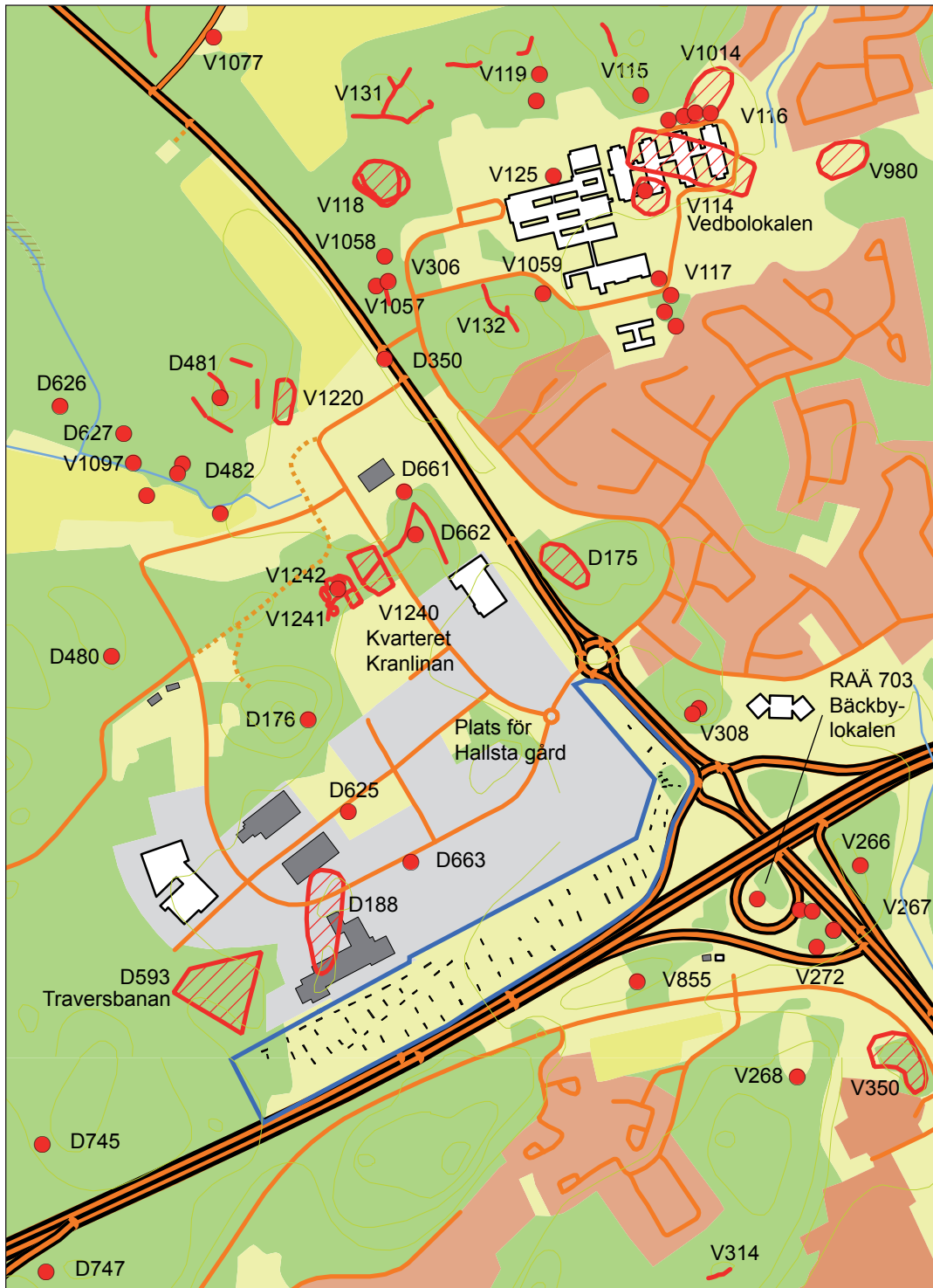
Få spår är kända från romersk järnålder. Ett exempel är en härd som inom boplatserna för Kvarteret Kranlinan har daterats till äldre romersk järnålder (Emanuelsson & Lihammer 2007). Kanske rör det sig om en nedgång i aktiviteter under denna tidsperiod. Vid nuvarande rondellen för E18 har en verkstadsplats för gjuteri av bronsmycken daterats till folkvandringstid (RAÄ 307, Västerås stad). Verkstadsplatsen, känd som Bäckby-lokalen, har undersökts både 1959 och 1972-1973 (Simonsson opublicerat material; Hemmendorff 1980) och platsen är väl värd att framhålla. Materialets potential ligger i att det är ett av Mälardalens största gjuterifynd med tillhörande verkstadsplats, att all form av specialiserat hantverk tyder på högre ståndsmiljöer, samt att Helgö är den enda parallellen i Mälardalen där samma typ av gjutformar har påträffats (Magnus 2008). Efter verkstadsplatsens övergivande användes marken till begravningsplats under närmare 400 år. Sammanlagt har 29 brandgravar undersökts som utifrån fyndmaterialen kan dateras från folkvandringstid till vikingatid (Simonsson opublicerat material; Hemmendorff 1980). Vikingatida gravar har även undersökts vid Vedbo-lokalen (RAÄ 114, Västerås stad) (Wigren 1978).

Den långa kontinuiteten av markanvändning i och kring Erikslund med bebyggelse, hantverk av hög kvalitet och gravar mynnade senare ut i de tre medeltida gårdarna Vedbo, Hallsta och Bäckby. Boplatsernas utbredning under bronsåldern kan också ses som en föregångare till de stora och yngre boplatserna lite längre söderut - Skälby och Hacksta.

Äldsta skriftliga belägg för Hallsta gård är från 1368 (Ortnamnsarkivet). År 1648 köptes Hallsta gård av rikskanslern greve Axel Oxenstierna. År 1681 blev gården dock indragen till staten för att bli bostad för Kungliga Livregementets Ryttmästareskap. Hallsta gård fick då status som säteri (Grau 1904:265). Byggnaderna till Hallsta gård revs efter hand som Erikslunds handelsområde expanderade. De sista resterna försvann i början av 1990-talet. Området döptes om till Erikslund efter en mindre granngård (i handelsområdet har man dock döpt om en gata till Hallsta gårdsgata) (Upppteckning Hallsta gård, VLM:s arkiv). Idag finns endast enstaka träd kvar på platsen där gården en gång låg.

Genomförande och metod

Fältarbetet genomfördes 3–5 november 2008. Inventeringen koncentrerades till de skogsklädda partierna i väster och sydöst. Totalt grävdes 76 schakt med en sammanlagd yta av 960 m². Av dessa grävdes 900 m² i den övergivna åkermarken. KM:s ambition var att utredningsschaktningen skulle omfatta omkring 1 % av den totala storleken på utredningsområdet, vilket också har uppnåtts. I den övergivna åkermarken placerades sökschakten med ett jämnt mellanrum på omkring 25 meter och i de skogsklädda partierna utifrån topografins förutsättningar. Få schakt grävdes i utredningsområdets nordöstra del vid länsväg 66 eftersom den ursprungliga markytan var kraftigt urschaktad. Schakten grävdes skiktvis ned till opåverkad nivå, cirka 0,3–0,4 meter djupt. Schakten i nordöst grävdes ned till 0,6–0,8 meters djup innan opåverkade jordarter framkom. De flesta schakt var 1,40 meter breda, vilket motsvarar skopans bredd. Längden varierade mellan 2–20 meter. De flesta var dock omkring 7–12 meter långa. Schakten mättes in med totalstation. Eftersom ingenting av antikvariskt intresse framkom vid sökschaktningen presenteras inte någon beskrivning av de enskilda schakten i rapporten. Schakten redovisas tillsammans med fornlämningsmiljön i figur 3. Översiktliga fotografier togs med digitalkamera.

Figur 3. Schakt- och fornlämningskarta i skala 1:10 000. Vid Erikslund går sockengränsen mellan Dingtuna (D), St Iliån och Lundby socknar. De två sistnämnda socknarna ingår numera i Västerås socken (V). Utredningsområdet är markerat med en blå figur och samtliga schakt är markerade med svart.

RAÄ Dingtuna socken

- 175 Gravfält, 6 stensättningar och 1 hög
176 Stensättning, 1 rund
188 Förhistorisk bopplats, bestående av 4 skärvtenshögar, stolphål, härdar, kokgropar, kulturlager, en stensträng, röjd yta, tegelugn och terrass. Undersökt och borttagen.
350 Skärvtenshö, undersökt och borttagen
480 Stensättning, 1 rund
481 Stensättning, 1 rund och 1 stensträng, undersökta och borttagna.
482 Stensättningar, 2 runda, undersökta och borttagna.
593 Grav- och boplatsoområde, 3 alt. 4 stensättningar, 1 skärvtenshö, kulturlager, härdar, stolphål, röjningsröse, 1 stensträng. Undersökt och borttagen.
626 Skärvtenshö, 1 st, undersökt och borttagen
627 Skärvtenshö, 1 st, undersökt och borttagen
661 Stensättning, 1 st, rund
662 Stensträng samt stenröjd yta
663 Fyndplats för lerklina
745 Offerkälla kallad "Ögonkällan"
747 Stensättning, rund

RAÄ Västerås stad

- 114:1 Grav- och boplatsoområde, 28 stensättningar och 1 blockgrav, 1 förhistorisk bopplats med 5 skärvtenshögar, 1 skälgrup. Med undantag av skälgruppen är samtliga lämningar undersökta och borttagna.
114:2 Bytomt, undersökt och borttagen
115:1-2 Stensättning, 1 rund + 1 stensträng
116:1-4 Fornlämningsliknande lämningar, 2 st, skärvtenshögar, 2 st. Undersökta och borttagna.
117:1-4 Skärvtenshö 1 st, 1 fornlämningsliknande lämning, 1 hög, 1 fornlämningsliknande lämning (sistnämnda är undersökt och borttagen).
118 Gravfält, 9 stensättningar, 4 rösen och 1 blockgrav
119 Stensträng, 1 st, och 2 skärvtenshögar
125 Fångstgrup, undersökt och borttagen
131 Stensträngar, 2 st
132 Stensträng
266 Stensättning, 1 triangulär
267 Stensättning, 2 runda, undersökta och borttagna
268 Hög, undersökt och borttagen
272 Stensättningar, 2 runda, undersökta och borttagna
306:1-2 Stensättningar, 2 runda
307 Gravfält, 12 runda stensättningar, 12 oregelbundna stensättningar, 3 omarkerade gravar + verkstadsplats. Undersökt och borttaget.
308 Stensättning, 1 rund och 1 röse
314 Stensträng
350 Bytomt
855 Stensättning, 1 rund
965 Torp
979 Förhistorisk bopplats
980 Förhistorisk bopplats
1014 Bopplats
1057 Stensträng
1058 Fornlämningsliknande lämning
1059 Husgrund
1077 Gränsmärke
1097 Röjningsröse, undersökt och borttaget.
1220 Boplatsoområde med 6 st härdar, 1 stensträng, och 1 husgrund. Undersökt och borttaget.
1240 Boplatsoområde med härdar och ett stolphus från äldre bronsålder. Delundersökt.
1241 Stenröjda ytor, 5 st.
1242 Skärvtenshö

Figur 4. Lista med registrerade forn- och kulturlämningar kring utredningsområdet.

Resultat

Inga nya fornlämningar påträffades vid utredningen. Två lösfynd hittades, båda i matjordslagret. Det ena var en slipsten, 80x30x45 millimeter stor av glimmerskiffer, som eventuellt kan knytas till den intilliggande boplatsen (RAÄ 188 och RAÄ 593, Dingtuna socken). Boplatsen har en mycket lång användningstid – från senneolitikum till äldre bronsålder samt från förromersk järnålder till folkvandringstid (Fagerlund 1996; Åhlström 2000), vilket ger en mycket vid datering. Slipstenen behöver dock inte vara förhistorisk. Slipstenar är ett verktyg som brukats långt in i historisk tid. Fyndet påträffades cirka 120 meter sydsydost om RAÄ 188:s sydligaste punkt.

Det andra lösfyndet var en skärva rödgods. Skärvan kommer från ett rödglaserat fat och kan dateras till 1600-1700-tal (muntlig uppgift från Jonas Ros, KM). Kanske har fatet använts av människor som bebott Hallsta gård. Skärvan påträffades i matjordslager cirka 100 meter ostsydost om RAÄ 188:s sydligaste punkt.

KM anser utifrån ovanstående resultat att inga fler antikvariska insatser är nödvändiga inom det aktuella utredningsområdet. Det är dock Länsstyrelsen i Västmanlands län som äger beslutet i frågan.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Digitala fastighetskartan över Västerås kommun.

Digitala terrängkartan.

Geometrisk avmätning över Hallsta 1652. Lantmäteristyrelsens arkiv.

Historiskt kartöverlägg över Hallsta 1888.

Jordartskartan. 11 G Västerås SO. SGU Ser. Ae nr 64.

Ortnamnarkivet, Institutet för språk och folkminnen.

Digitala fornminnesregistret, FMIS.

Arkivhandlingar för Henry Simonssons Bäckbygravning 1959. Västmanlands läns museum.

Uppteckning över Hallsta gård, Dingtuna socken. Västmanlands läns museum.

Muntliga uppgifter

Jonas Ros, arkeolog, KM. 21 januari 2009.

Litteratur

Egebäck, A., Emanuelsson, M., Hallgren, A-L., Nordström, K. & Lihammer, A. 2008. *Erikslund. Gravhög, gravar och skärvtensbogar*. Arkeologisk särskild undersökning. RAÄ 481, 482, 626 och 627, Västerås 4:85, Dingtuna socken, Västerås stad, Västmanland. Kulturmiljövård Mälardalen Rapport 2008:34. Västerås.

Emanuelsson, M. & Lihammer, A. 2007. *Erikslund - kvarteret Kranlinan. Boplatsslämnningar från bronsåldern samt en yngre stensträng*. Arkeologisk förundersökning och särskild undersökning. RAÄ 662:1, Dingtuna socken. RAÄ 1240, Västerås stad. Västerås 4:85, Västmanland. Kulturmiljövård Mälardalen Rapport 2007:29. Västerås.

Fagerlund, D. 1996. *Arkeologisk för- och slutundersökning. RAÄ 188, Erikslunds industriområde, Hallsta, Dingtuna sn, Västmanland*. Riksantikvarieämbetet. Avdelningen för arkeologiska undersökningar UV Uppsala. Uppsala.

Grau, O. 1904 (1754). *Beskrifning öfver Wästmanland*. Västerås.

Hemmendorff, O. 1081. *Fornlämningarna 267 och 272, stensättningar, samt 307 gravfält och verkstadsplats, yngre järnålder Bäckby, Lundby församling, Västerås, Västmanland. Arkeologisk undersökning 1973*. Riksantikvarieämbetet och Statens Historiska Museer. Rapport. Undersökningsverksamheten 1980:12. Stockholm.

Magnus, B. 2008. *The metal workshop at Bäckby, Västerås, Västmanland - a Helgö in miniature*. Excavations at Helgö 17.

Wigren, S. 1978. *Fornlämning 114, 116, 117:2 och 125. Vedbo, S:t Ilians församling, Västerås kommun, Västmanland. Arkeologisk undersökning, 1972-73*. RAÄ Rapport. Uppdragsverksamheten 1978:37. Stockholm.

Ählström, J. 2000. *Traversbanan 2. Boplatser och gravar. Förundersökning. Västmanlands län, Dingtuna socken, Västerås 4:85*. Västmanlands läns museum. Kulturmiljöavdelningen. Rapport 2000:17. Västerås.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Kulturmiljövård Mälardalens dnr:</i>	KM 08093
<i>Länsstyrelsens dnr, beslutsdatum:</i>	431-8317-08
<i>Länsstyrelsens handläggare:</i>	Ulla Bergquist följt av Kerstin Fogelberg
<i>Undersökningsperiod:</i>	3-5 november 2008
<i>Arkeologtimmar i fält:</i>	48
<i>Maskintimmar inkl. igenläggning:</i>	38
<i>Personal:</i>	Maud Emanuelsson (projektledare) Anna Arnberg Jan Ählström
<i>Exploateringsyta:</i>	75 000 m ²
<i>Undersökt yta:</i>	960 m ²
<i>Belägenhet:</i>	Västerås 4:85, Västerås stad och kommun, Västmanland
<i>Ekonomisk karta:</i>	11G 2h
<i>Koordinatsystem:</i>	RT90 2,5 gon V
<i>Koordinater (sydvästra hörnet):</i>	X 6609907, Y 1537051
<i>Inmätningssmetod:</i>	Totalstation, CPU
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Förvaras efter projektets avlut hos Antikvarisk-Topografiska Arkivet, Stockholm
<i>Fynd:</i>	Inga fynd tillvaratogs